

DOBROCHNA BOLEWSKA, RYSZARD MARCINIAK

KATALOGI I INWENTARZE KSIĄŻEK W ZBIORACH RĘKOPIŚMIENNYCH BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ

CZ. I: KATALOGI I INWENTARZE DO ROKU 1800.
OPRAC. R. MARCINIAK

W Bibliotece Kórnickiej zachowało się kilkadziesiąt katalogów, inwentarzy i opisów rozmaitych księgozbiorów polskich tak z czasów Rzeczypospolitej szlacheckiej, jak i z XIX i XX w. Były one gromadzone już przez Tytusa (zm. 1861) i Jana (zm. 1880) Działyńskich, właścicieli Biblioteki, głównie zresztą ze względu na możliwość kupna tych poznanych przez inwentarze księgozbiorów¹. Dziś stanowią one podstawowe źródło do badania dawnych księgozbiorów, a przez nie recepcji prądów kulturalnych w społeczeństwie minionych czasów. Szerzej znaczenie tego typu źródeł dla dziejów kultury polskiej omawiają Zdzisław Staniszewski i Władysława Jabłońska, autorzy wzorca formalnego niniejszego artykułu, rejestrujący spisy księgozbiorów przechowywane w Ossolineum, jak również, z zasady, autorzy wstępów do edycji poszczególnych inwentarzy bibliotecznych².

Z okresu, którego dotyczy część pierwsza niniejszego opracowania, tj. do końca XVIII w., Biblioteka Kórnicka posiada 11 inwentarzy książek, spośród nich dwa najstarsze pochodzą z 2. połowy XVI w., 5 — z wieku XVII i 4 — z XVIII w. Trzy to inwentarze książek należących do instytucji kościelnych (altaria św. Krzyża w katedrze wileńskiej, kościół mariacki w Stargardzie Szczecińskim i kolegium jezuickie w Poznaniu), dwa — bibliotek magnackich (na zamku Radziwiłłów w Nieświeżu i Augustyna Działyńskiego, wojewody kaliskiego, z Konarzewa

¹ Wśród licznych uwag i dobrych rad, których Jan Działyński nie szczędził bibliotekarzom kórnickim, zachowała się i ta, by zbierali katalogi książek (rkps AB 14 k. 5).

² Z. Staniszewski: *Inwentarze biblioteczne wieków XVII i XVIII w rękopisach Ossolineum*. „Ze skarbca kultury” z. 7: 1955 s. 192-214; W. Jabłońska: *Inwentarze i katalogi biblioteczne w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. Ibid. z. 20: 1969 s. 73-179.

pod Poznaniem), dwa — średniej szlachty (biblioteczki Jana Kazimierza Grabskiego z Żurawi pod Kcynią i Pawła Kurdwanowskiego, stolnika ziemi sochaczewskiej, z Osmolina) oraz cztery — duchownych katolickich (Andrzeja Leszczyńskiego, opata w Czerwińsku, Józefa Jankowskiego, plebana w Kuźnicy pod Grodnem, Łukasza Dajewskiego, prepozyta kolegiaty Marii Magdaleny w Poznaniu i Leona Morawskiego, kanonika gnieźnieńskiego, w Budziszawiu Kościelnym). Spośród wymienionych tu księgozbiorów wyróżniała się wielkością i stanem opracowania biblioteka kolegium jezuickiego w Poznaniu, która w połowie XVII w. posiadała ponad 7850 dzieł, co stawiało ją w rzędzie najzasobniejszych ówczesnych księżnic naukowych w Polsce.

Opisy katalogów, inwentarzy i innych spisów bibliotecznych wzorowane są na cytowanym wyżej artykule Władysławy Jabłońskiej. Ze względu na niewielką liczbę rejestrowanych tu spisów bibliotecznych zastosowano w artykule układ chronologiczny. Opis pozycji otwiera tytuł utworzony przez opracowującego, przy czym nazwa katalog oznacza wykaz ksiąg uporządkowanych alfabetycznie lub rzeczowo, inwentarz — spis majątkowy, spis zaś — wykaz ksiąg sporządzony przy różnych okazjach. Po tytule podano opis formalny rękopisu, w którym znajduje się omawiany spis biblioteczny. W przypisie starałem się podać dzieje rękopisu. Dalej następuje charakterystyka inwentarza bibliotecznego i informacja o właścicielach i dziejach księgozbioru. Licząc się z ułomnością metodologiczną pełnej charakterystyki księgozbioru przez wymienienie wielu „najciekawszych” pozycji z wykazów bibliotecznych, a także z możliwością ich publikacji w przyszłości, ograniczyłem się — w zasadzie — do podawania liczby wyszczególnionych w inwentarzach dzieł i, jeśli to możliwe, woluminów, tak łącznie, jak i w rozbiciu na działy, w obrębie których spisywano książki.

Część druga opracowania, z opisami katalogów, inwentarzy i spisów bibliotecznych z XIX i XX w. ze zbiorów kórnickich ukaże się w jednym z najbliższych zeszytów „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”.

1. Inwentarz ksiąg altarii Św. Krzyża w katedrze wileńskiej, 1565-1579. *Rkps BK 71. Łac., rus., XVI-XVII w., 28,5 × 9,5 cm (dł. i szer.), k. 19, opr. ppł.*

„Altare S. Crucis in Ecclesia Cathedrali Vilnensi in medio situm foundationis et erectionis reverendissimi in Christo patris domini domini Valeriani [Protaszewicz] Dei gratia episcopi Vilnensis”³.

³ Rękopis należał do altarii Św. Krzyża, na co wskazują dalsze wpisy, m.in. inwentarz sprzętów altarii „post incendium”, czyli po roku 1610 (k. 14v-15v). W latach 80. XVII w. znajdował się w rękach wikariusza katedralnego [?] ks. Józefa Jankowskiego, komendarza w Kuźnicy, niedaleko Grodna (por. niżej nr 6). Czy to ten rękopis miał w ręku J. I. Kraszewski, kiedy pisał: „Inwentarz z roku 1560 tej kaplicy [scil. św. Krzyża — przyp. R. M.] sprzęty i zasoby opisując wzmiankuje

Na k. 11-13: „Libri” — inwentarz wymienienia 79 dzieł w 101 woluminach, z których 8 końcowych pozycji dopisano kilka lat później, po wykonaniu części zasadniczej. Wspaniały zbiór ksiąg teologicznych, ojców Kościoła (Hieronima, Ambrożego, Augustyna, Jana Chryzostoma, Orygenes, Tertuliana, Atanazego), liczne dzieła polemiczne z okresu sporów katolików z pisarzami reformacyjnymi, teksty rozpowszechniane na polecenie soboru trydenckiego.

Opis pozycji składa się z nazwiska autora (rzadziej podane jest imię) i bardzo skróconego lub obiegowego tytułu. Pełniejsze tytuły występują jedynie w ośmiu końcowych pozycjach dopisanych później. Nie podano również miejsca, czasu wydania i formatu książek. W jednym tylko wypadku, przy pozycji *Missale nouum Romanum* zaznaczono: „impressum Parisiis iuxta concilii Tridentini decreta”.

Altaria Św. Krzyża w katedrze wileńskiej ufundowana została przez biskupa Pawła Olszańskiego w roku 1548. Fundację odnowił biskup Walerian Protaszewicz w r. 1559. On też w roku 1564 mianował altarystą i kaznodzieją przy ołtarzu Św. Krzyża magistra sztuk wyzwolonych i filozofii Bonawenturę⁴. W roku 1575 biskup Protaszewicz darował altaryście połowę domu w mieście Wilnie, gdzie zapewne zamieszkał mgr Bonawentura, rezygnując z utrzymania na dworze biskupim⁵. Około tego czasu powstał też spis ksiąg altarii. Nie wiadomo, czy wszystkie książki w nim zanotowane pochodziły z daru biskupa Protaszewicza; inwentarz stwierdza to wyraźnie jedynie w dwu wypadkach. Z drugiej strony, przy dwu innych pozycjach, inną ręką zaznaczono „dno Andreae detur”, co w ogóle kazałoby powątpiewać, czy mamy tu do czynienia z księgami altarii. A jednak nie mógł to być inwentarz biblioteki biskupa Protaszewicza, która była znacznie bogatsza liczebno i nie ograniczała się do dzieł treści religijnej. Wiadomo również, że zmarły w roku 1580 biskup przekazał swój księgozbiór Akademii Wileńskiej, o utworzenie której usilnie zabiegał⁶. Altaria, jak i sam ołtarz Św. Krzyża, pod którym pochowano biskupa Protaszewicza, w wieku XVIII już nie istniały. Jan Kurczewski twierdzi, że ołtarz ten po pożarze w roku 1610

także bibliotekę” (J. I. Kraszewski: *Wilno*. T. 2. Wilno 1840 s. 222) — nie wiadomo. Do Biblioteki Kórnickiej dostał się w roku 1873 od ks. Ignacego Polkowskiego (zob. *Katalog rękopisów staropolskich Biblioteki Kórnickiej XVI-XVIII w.* T. 1. Oprac. R. Marciniak, M. Muszyński, J. Wiesiołowski. Wrocław 1971 s. 233-232 [sic]).

⁴ Kraszewski, *op. cit.* s. 222; J. Kurczewski: *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym rozwoju*. T. 2. Wilno 1910 s. 70-76 (druk dokumentu z r. 1564). Zob. też K. Dziwik: *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki PAN w Krakowie*. Kraków 1966-1970 cz. 1 poz. 234, cz. 3 poz. 521.

⁵ Kurczewski, *op. cit.* s. 64-66.

⁶ Por. M. Brensztejn: *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do roku 1832*. Wyd. 2. Wilno 1925 s. 9, a szczególnie przypis 23 i H. Lulewicz: *Protaszewicz Walerian*. [W:] *PSB* T. 28 s. 517-521.

nie został nigdy odbudowany⁷. Co się stało z książkami, przechowywanymi prawdopodobnie w mieszkaniu altarysty i kaznodziei — nie wiadomo. Można jednak przypuszczać, że spłonęły w wielkim pożarze Wilna w roku 1610.

2. Inwentarz ksiąg kościoła mariackiego w Stargardzie Szczecińskim z roku 1596.

Rkps BK 1736. Niem., tac., XVI-XVIII w., 32 × 20 cm, k. 512, opr. perg.

„Matricula der Kirchen S. Marien zu Stargardt, darein unter andern enthalten sein die Güther so zur Structur dieser Kirchen gehören, undt nicht in die Reiche Kaste geschlagen sein”⁸.

Na k. 7v-29v: „Bücher, so auff der Liberey vorhanden. Auff der Liberey sein drey grosse Spinde und jedes Fach darein mit dem A.B.C. etc. gezeichnet und stehen die Bücher wie folget...”. Na 15 półkach (lit. od A do P) bez rzeczowego podziału znajdowało się 660 dzieł, wśród nich kilka rękopiśmiennych (*Biblia*, Opis podróży ks. Bogusława X do Ziemi Świętej i in.). Księgozbiór typowo kościelny, z ogromną przewagą ksiąg treści religijnej: biblie, dzieła ojców Kościoła i dzieła reformatörów: Husa, Lutra, Kalwina, Melanchtona, Spengenberg. Z kolei podstawowe dzieła dotyczące ustroju Kościoła na Pomorzu Zachodnim, tzw. *Kirchenordnung*, Statuta synodalne kamieńskie. Wiele tekstów klasycznych, *Iliada* i *Odysea*, dzieła Arystotelesa i Cyserona, Platona, Pitagorasa. Proroctwa św. Brygidy i Alkoran. W Bibliotece znajdowały się również dwa globusy: Nieba i Ziemi. Polonica niezmiernie rzadkie, a wśród nich Marcina Kromera *Völkerhistorien*, Pisona *Epistola de conflictu Polonorum et Lithuanicorum* oraz *Epistola Sigismundi Poloniae regis de victoria contra Moschovios*.

Opis pozycji dość pobieżny. Nazwisko i imiona autora, tytuł skrócony, brak miejsca, roku wydania i języka książki. Zawsze natomiast zaznaczono liczbę woluminów w danym dziele.

Kościół mariacki w Stargardzie liczy swój początek od roku 1292. Reformacja w Stargardzie, podobnie jak i na całym Pomorzu Zachodnim, zaprowadzona została w roku 1534. Przy kościele tym znajdowała się siedziba synodu stargardzkiego, co oznacza, że był to główny kościół tak dla miasta, jak i dla pobliskiej okolicy. Wizytacja z roku 1596 objęła wszystkie kościoły synodu stargardzkiego. W wielu z nich znajdowały się również nieliczne, składające się z najwyżej kilkunastu woluminów,

⁷ Kurczewski, op. cit. s. 274; W. Przyngłowski: *Żywoty biskupów wileńskich*. T. 1. Petersburg 1860 s. 198.

⁸ Rękopis zawiera wizytacje kościołów należących do synodu stargardzkiego z XVII i XVIII w. Oprawa renesansowa, na grzbiecie tytuł: „Stargardsche Synodal-Matricul”. Fragmenty rękopisu przedrukował C. Schmidt: *Geschichte der Kirchen und milden Stiftungen der Stadt Stargard a.I.* Stargard 1878. Rękopis nabyła Biblioteka Kórnicka w 1948 r. od Mariana Swinarskiego z Poznania.

księgozbiory. Ich wykazy wskazują na istnienie pewnego skromnego kanonu ksiąg niezbędnych pastorom małych kościołów wiejskich. Były to: *Biblia* w języku niemieckim, *Kirchenordnung*, psalterz i traktat Lutra o sakramentach. Czasem znajdowały się jeszcze wówczas w tych kościołach księgi z czasów katolickich. W Poczerninie (Pützerlinn) znajdował się „Ein alt Missal auff dem grossen Altar von Papier” (k. 286v) i dwie „stare księgi”, jedna na pergaminie, druga papierowa. Poza tym wizytacja odnotowała istnienie ksiąg w kościele Św. Jana w Stargardzie — 16 dzieł, w kościele Św. Ducha pod Stargardem — 4, w kościołach w Grzędzicach (Seefeld) — 7, w Żarowie (Sarow) — 6, w Smogolicach (Brockhausen) — 4, w Przemoczu (Primhausen) — 4, w Stawnie (Stevenhagen) — 4 i w Kiczarowie (Kitzerow) — 11, w tym „sechs alte Bücher, darunter zwey Pergamen-Bücher und eine *Legenda aurea sanctorum* (Jakuba de Voragine) und sonst andere pabistische Materia”. Następnie w Klepinie (Klempien) — 8 ksiąg, w Lubowie (Lubow) — 7 i w Tychowie (Hanssfelde) — 7, w Świętem (Schwedt) — 4, w Strachocinie (Zartzke) — 6 i w Rogowie (Roggow) — 3. Otóż formularz wizytacji w punkcie 5 lub 6 zatytułowanym „suppellex sacra” polecał podawać „Bücher, quinam et quot”. Biblioteka kościoła mariackiego przewyższała zdecydowanie księgozbiory innych kościołów. Opiekunem jej z urzędu był każdorazowy pastor; w czasie wizytacji w 1596 r. — magister Konrad Breidenbach, który objął urząd pastora w tym kościele w 1589 r. (k. 1v). Wizytacja stwierdzała: „die auf der Lieberey vorhandene Bücher sollen in gute Acht genommen, jährlich revidiret werden, dass nichts davon verkomme, auch die Bücher nicht in Verderben gerathen derweg die Inspection nebenst den Provisoren dem Pastori als Bibliothecario beuohlen wirdt” (k. 80-80v).

Biblioteka ta mogła spłonąć w wielkim pożarze miasta w roku 1635, kiedy to spadł dach i wypaliło się całe wnętrze kościoła⁹.

3. Katalog biblioteki kolegium jezuickiego w Poznaniu z lat 1609-1655.
a) *Rkps BK 11250*. Rjęz., kopia 1938, 28,5 × 22,5 cm, s. 613 (strony nie zapisane w oryginale tu nie zostały również uwzględnione), opr. brak.

„Catalogus universalis librorum Collegii Posnaniensis Societatis Jesu scriptus anno a partu virgineo 1609, 31 Julii in die P.P.N. Ignatii”.

b) *Rkps BK 11249*. Rjęz., kopia 1938 r. 28,5 × 22,5 cm, s. 347 (z opuszczeniami stron wolnych według oryginału), opr. brak.

„Catalogus librorum bibliothecae Collegii Posnaniensis Societatis Jesu a patribus eiusdem Societatis editorum. IHS 1610”¹⁰.

⁹ Redlin: *Zur 600-jährigen Jubelfeier der Marienkirche in Stargard*. Stargard 1892 s. 10-11.

¹⁰ Odpisy wykonała Zofia Skorupska w 1938 r. z oryginałów przechowywanych w bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali pod sygn. Ups. U. 276 i Ups. U. 275. O tych katalogach pisał też J. Collijn: *Bericht über polnische Büchersammlungen in*

„Catalogus universalis” zawiera książki z wszystkich dziedzin wiedzy, w układzie systematycznym. Nie notuje książek napisanych przez jezuitów, które ujęte zostały w drugim katalogu: „Catalogus librorum... a patribus eiusdem Societatis editorum”. Istniał jeszcze i trzeci katalog, który zawierał spis dzieł zakazanych, o czym świadczy odsyłacz w katalogu ogólnym, przy poz. „Ferus” (k. 55): „vide in Catalogo prohibitorum”.

W katalogu ogólnym w roku 1609 zarejestrowano ok. 4375 dzieł, w latach następnych do roku 1655 dopisano jeszcze ok. 1180 dzieł, co daje łącznie ok. 5555 dzieł. Katalog dzieł pisarzy jezuickich do roku 1610 wykazuje ok. 1350 wpisów, w latach 1610-1655 dopisano doń jeszcze ok. 960 dzieł, co daje łącznie w tym katalogu liczbę 2310 dzieł. Ogółem biblioteka kolegium jezuickiego posiadała w połowie XVII w. 7865 dzieł, z czego 2140 (czyli ok. 27⁰/₀) nabyto po roku 1610. Dwa katalogi dokumentują też istnienie w bibliotece kolegium dwu odrębnych księgozbiorów. Księgozbiór ogólny rozmieszczony był w 43 działach, z których najobszerniejsze to: Sacra Scriptura — 155//31 — tj. liczba dzieł wprowadzonych do katalogu po 1610 r., Sancti patres — 293//46, Interpretes S. Scripturae — 159//18, Concilia et constitutiones synodales — 137//10, Scholastici — 179//25, Theologi morales sive casistae et summistae — 138//31, Controversiarum scriptores — 405//42, Concionatores et homilarii — 135//91, Philosophi Latini — 325//121, Mathematici, arithmetici, geographi, musici et mappae — 156//43, Medici — 134//66, Historici Graeci (et Latini) — 451//157, Oratores Latini — 192//49, Poetae 168//80, Humanistae ... et autores variae eruditionis — 271//69.

Katalog dzieł pisarzy jezuickich posiadał 30 działów, z których najobszerniejsze to: Interpretes Sanctae Scripturae — 46//105, Theologi, scholastici — 53//96, Theologi morales sive casistae — 55//64, Controversiarum autores — 172//150, Spirituales — 110//159, Historici — 104//59, Humanistae — 51//21, Libri vario idiomate vulgari a nostris conscripti, Polonici — 140//55, Historici Polonici — 16//0, Poetae Polonici — 2//0, Libri, qui pertinent ad Institutum Societatis Jesu (Constitutiones, regulae etc.) — 301//62¹¹.

Obydwa katalogi wykonano bardzo starannie, w zakresie działu książki szeregowano według formatu, a następnie według autorów. Opis pozycji zawierał imię i nazwisko autora, tytuł dzieła, miejsce i rok wy-

schwedischen Bibliotheken. „Bulletin International de l'Académie des Sciences de Cracovie. Classe de Philologie” 1911 s. 52-53. Z odpisów korzystał C. Pilichowski: *Z dziejów produkcji, handlu i kultury książki w Poznaniu u schyłku XVI w. (1570-1595)*. [W:] *Studia poznańskie*. Cz. 2. Poznań 1954 s. 39-80, por. przyp. nr 354. Obydwa rękopisy nabyła Biblioteka Kórnicka w r. 1968.

¹¹ Dla porównania, w bibliotece ówczesnego kolegium jezuickiego w Braniewie książki podzielono na 15 działów, w tym dział Historici ecclesiastici obejmował 49 dzieł, Historici profani — 80 (zob. H. Keferstein: *Dzieła historyczne w bibliotece kolegium jezuickiego w Braniewie w świetle inwentarza z lat 1570-1605*. „Rocznik Elbląski” 10: 1985 s. 231-246).

dania książki, liczbę tomów, liczbę egzemplarzy oraz informacje o rodzaju oprawy. Dzieła współwydane lub współoprawne opisano wszystkie w tym samym miejscu, a mianowicie przy pierwszej pozycji. Do dzieł tych nie poczyniono jednak odsyłaczy we właściwych miejscach katalogu i dotrzeć do nich można jedynie przez indeks autorów, który w katalogu dzieł pisarzy jezuickich znajdował się na s. 4-10. Szeregowano w nim autorów alfabetycznie, według imion [!], lecz niezupełnie konsekwentnie. Istniał też system odsyłaczy od jednego katalogu do drugiego. W klocek opisy dzieł łączono słowem „ibidem”, to samo dzieło, lecz w różnych wydaniach, określano słowem „item” (np. Item Romae 1594 lub Item 1598). Wydaje się, że książki wpisano do katalogu w takiej kolejności, w jakiej stały na półkach; był to więc rodzaj katalogu topograficznego. Nie można natomiast wywnioskować, czy książki posiadały już własne sygnatury.

Biblioteka kolegium jezuickiego w Poznaniu powstała w tym samym czasie co kolegium, czyli w roku 1572 i wkrótce stała w rzędzie najzasobniejszych księgozbiorów w Polsce, mimo że tempo nabytków po roku 1610 wyraźnie zmalało, szczególnie jeśli chodzi o dzieła pisarzy niejezuickich. Niemniej w bibliotece tej znajdował się staranny wybór ówczesnej i dawniejszej literatury teologicznej i naukowej, w tym wiele wydań inkunabułowich (ale brakowało w niej np. dzieła Mikołaja Kopernika lub — co prawdopodobniejsze — znajdowało się ono już w katalogu dzieł zakazanych). Ostatnie wpisy zawierają dzieła wydane w roku 1646. Biblioteka kolegium jezuickiego została wywieziona do Szwecji w roku 1655 przez Clasa Ralamba, łącznie z księgozbiorami bernardynów i dominikanów poznańskich, przy czym księgozbiór jezuicki zachował się prawie w całości w kilku bibliotekach szwedzkich, a jego część zasadnicza — w bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali ¹².

4. Katalog biblioteki Aleksandra Ludwika Radziwiłła na zamku w Nieświeżu z roku 1651.

Rkps BK 1320. Łac., pol., 1651, 32,5 × 22 cm, k. 47, opr. uszkodzona, superekslibris z blachy mosiężnej z napisem „Bibliotheca Zamku Nieświeskiego”.

„Bibliotheca alias consignatio generalis librorum Arcis Nesuisiensis per classes dispositorum, jussu et imperio illustrissimi ducis ac principis Dni D. Alexandri Ludovici Radziwiłł marschalci supremi Mag. Duc. Lit. etc. Opera vero et industria Joannis Hanowicz infamulatoris olim et notarii cubicularis eius illustrissime celsitudinis nunc consulis jurati et

¹² Pilichowski, op. cit. s. 65-68; —: *Straty bibliotek i archiwów polskich podczas szwedzkiego „Potopu” 1655-1660*. [W:] *Polska w okresie drugiej wojny północnej*. T. 2. Warszawa 1957 s. 462-466; —: *Z dziejów szwedzkich zaborów bibliotek i archiwów polskich w XVII i XVIII wieku*. Gdańsk 1960 s. 10-11.

aedilum publicum praefecti priuilegiatae ciuitatis Nesuisiensis confecta. A.D. 1651 Aprilis diebus”¹³.

Katalog składa się z dwu części, w pierwszej (k. 4-15v) wyraźny układ działowy, w drugiej — alfabetyczny. W części pierwszej występują następujące działy (po nazwie działu podano liczbę dzieł): Biblia Sacra — 4, Sancti patres — 5, Interpretes S. Scripturae — 10, Rituales — 8, Dogmatici — 13, Controversistae — 34, Iura et decreta — 24, Historiae ecclesiasticae — 23, Politici — 24, Historiae Regni Poloniae et Magni DL — 10, Historiae profanae — 62, Militares — 7, Imagines variae — 15, Mathematici — 17, Medici — 6, Philosophici — 9, Epistolici [sic] — 4, Scholastici — 16, Oratores — 16, Poetae — 26, De variis materiis — 7, Variarum linguarum — 92 (głównie dzieła w języku włoskim), Polonici — 11, Germanici — 7, Sclauonici — 8 (bez wymieniania tytułów dzieł), Prohibiti — 14, Manuscripty polskie — 9, Manuscripty łacińskie — 7, Manuscripty włoskie — 6, Manuscripty niemieckie — 3, Mapp — 2. Łącznie w tej części katalogu 499 dzieł.

„Bibliotheki Zamku Nieświeskiego część wtóra, ad seriem alphabeti sporządzona y rozłożona w roku 1651 z rozkazanja J. Xżecy Mości Maii et Iuni diebus” przynosi opisy 246 dzieł, w tym również rękopisów. Katalog kończy notatka Hanowicza: „Tym miescem się skończyły wszystkie xięgi, które w Bibliotece zamku nieświeskiego zordynowane y złożone są w roku 1651”. Ogółem obydwie części Biblioteki liczyły 745 dzieł, a prawdopodobnie więcej, ponieważ katalog w obecnej postaci jest wyraźnie zdefektowany; po k. 46 mogło jeszcze być w składce kilka kart, chociaż nie wiadomo, co zawierały. Trudno też wyjaśnić, dlaczego Hanowicz podzielił katalog na dwie części. Być może, że część druga zawierała katalog zbioru przywiezionego do Nieświeża z innego zamku radziwiłłowskiego? W części pierwszej, systematycznej, katalogu autor spisał książki według nauk, a w obrębie działu według formatów. Opis pozycji zawiera nazwisko autora i tytuł dzieła, jakkolwiek bardzo skrócony. Brak miejsca i roku wydania książki, często nie podano również liczby woluminów. Dzieła w klocku bibliotecznym spięte są w katalogu klamrą. Podana jest też informacja o oprawie. Większość książek chroniły oprawy z białej lub czerwonej skóry, ale zdarzały się również inne barwy skóry: zielone, wiśniowe, czarne, pomarańczowe. Część książek

¹³ Rękopis dostał się do Biblioteki Kórnickiej w roku 1873 razem z 70 innymi rękopisami Mikołaja Malinowskiego. M. Malinowski w latach 1829-1840 pracował w tzw. Komisji Radziwiłłowskiej, regulującej sprawy spadkowe po zmarłym w 1813 r. Dominiku Radziwille, ostatnim męskim potomku Aleksandra Ludwika i w tym też czasie wszedł w posiadanie omawianego rękopisu (S. Młodecki: *Z badań nad zbiorem Mikołaja Malinowskiego w Bibliotece Kórnickiej*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 7: 1959 s. 219, 225-226). Rękopis wykorzystał A. Sajakowski: *Od Sierotki do Rybeńki*. Poznań 1965 s. 35-36. Tamże przed s. 65 reprodukcja karty tytułowej *Katalogu*. Krótką analizę treści przeprowadziła M. B. Topolska: *Czytelnik i księżka w Wielkim Księstwie Litewskim w dobie Renesansu i Baroku*. Wrocław i in. 1984 s. 207-208.

pokrywał safian, część posiadała jedynie okładki papierowe, część wreszcie pozostawała bez oprawy.

Podstawę szeregowania książek w drugiej części katalogu stanowił pierwszy wyraz karty tytułowej, a nie nazwisko autora. Np. pod literą „J” znajdujemy *Joannis Dlugossi seu Longini Historia Polonica in tres tomos digesta*, a pod literą „A” — *Arithmetica integrorum a Mag^o Joanne Broscio edita*. W obrębie poszczególnych liter zastosowano podział według formatów, podobnie jak w części pierwszej.

Założenie biblioteki w zamku nieświeskim przypisuje się Mikołajowi Krzysztofowi Radziwiłłowi zwanemu Sierotką (zm. w Nieświeżu w roku 1616), po którym dziedziczyli księgozbiór kolejni ordynaci, Jan Jerzy (zm. 1625), Albrycht (zm. 1636) i Aleksander Ludwik (zm. 1654), synowie Sierotki¹⁴. Bibliotekę wzbogaciły książki pozostałe po kardynale Jerzym Radziwille, bracie Sierotki i synu, kawalerze maltańskim Zygmuncie Karolu (zm. 1642). Włączając ten ostatni zbiór do biblioteki nieświeskiej w roku 1644 ówczesny bibliotekarz radziwiłłowski pisał na pozyskanych książkach: „Adscriptus catalogo Bibliothecae Arcis Nesui-siensis”¹⁵. W katalogu przy tych pozycjach znajdujemy następującą notkę: „książka pana kawalera (sc. maltańskiego)”. Później Anna z Sanguszków Radziwiłłowa (zm. 1746) sprowadziła swój księgozbiór z Białej Podlaskiej i wcieliła go do zbiorów nieświeskich pod nazwą biblioteki białskiej. W I połowie XVIII w. wzbogacił się zamek nieświeski o kolekcję ksiąg po marszałku saskim Jakubie Karolu Flemmingu (zm. 1728). W roku 1772, kiedy wywożono ją do Rosji, liczyła ona ok. 20 000 woluminów i była największą biblioteką prywatną w Polsce¹⁶.

5. Inwentarz ksiąg Andrzeja Leszczyńskiego, kanonika regularnego laterańskiego, opata w Czerwińsku, z roku 1681.

Rkps BK 1920. Łac., pol. 1681, 34 × 21 cm, k. 5, opr. brak.

„Spisanie xiąg po nieb[oszczyku] Imci xiędzu opacie czerwińskim, rodzonym [bracie] naszym 1681 d. 11 marca”¹⁷.

¹⁴ W *Katalogu* czytamy m.in.: „Biblia mała in quarto, w czerwoney skurze [!] w worku, którą osobliwie Xżę JeMśc S. P. w testamencie swym pilno zalecił, aby była (jako ta, którą z sobą na peregryntiey miał w Ieruzalem) w Bibliothece Zamku nieświeskiego pilno chowana była, która w skarbcu osobliwym depositem przy niektórych rzeczach nieboszczykowskich złożona y schowana jest” (k. 5).

¹⁵ Niektóre książki rękopiśmienne tego księgozbioru znajdują się obecnie w Bibliotece Narodowej w Warszawie (zob. *Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej*. T. 7. Warszawa 1969 s. XVI-XVII).

¹⁶ Bogatą literaturę dotyczącą księgozbiorów radziwiłłowskich zestawia *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa 1972 s. 739-742.

¹⁷ Rękopis z dawnego archiwum linii młodszej, niekrólewskiej, Leszczyńskich, które w XVIII w. znajdowało się w Babicach pod Warszawą. Stamtąd przekazane zostało do Konarzewa pod Poznaniem przez Ignacego Działyńskiego. W 1826 r. Tytus Działyński gromadząc w zamku kórnickim zbiory biblioteczne przewiózł doń ów rękopis z innymi archiwaliami Leszczyńskich.

Inwentarz spisany po śmierci właściciela księgozbioru wyszczególnia 235 dzieł z XVI-XVII w., rozmieszczonych w dziesięciu działach: Ecclesiastici — 73, Libri canonici — 12, Libri haeretici — 10, Vocabulares et dictionarii — 18, Scholastici — 36, Libri politici — 52, Libri prelatorii — 21, Libri collectanei — 3, Libri curiosi — 4, Profani — 6. Brak przynajmniej jeszcze jednego działu: Libri medici, który spisano na dziś brakującej karcie. Dowodzi tego notka przy ostatniej pozycji działu „Libri curiosi”: „Jest y ta księga inter libros medicos”. Wyraźnie też brak w inwentarzu książek prawnych. Inwentarz wymienia m.in. dzieła Lutra, Melanchtona, słownik Knapiusza, liczne gramatyki i retoryki (Cycero, Wergiliusz, Seneca), dzieła historyków polskich: Długosza, Kromera, Piaseckiego, Marcina Bielskiego, Paprockiego. W dziale: „Collectanea” klocki broszur z różnymi mowami, kazaniami itp.

Inwentarz działowy, lecz w obrębie działu nie zachowano już żadnego porządku. Opis dzieła dość dokładny: nazwisko autora, tytuł w postaci umożliwiającej identyfikację, format i informacja o sposobie oprawy. Często podano język książki. Brak natomiast w opisie miejsca i roku wydania druku.

Właściciel księgozbioru, Andrzej Leszczyński, syn Władysława wojewody łęczyckiego, kanonik gnieźnieński do roku 1655, później proboszcz łowicki, od 1660 koadiutor opata kanoników regularnych w Czerwińsku, wreszcie opat tamtejszy, zmarł 24 lutego 1681 r.¹⁸ Po jego śmierci, zgodnie z testamentem sporządzonym 16 lutego 1681 r., jego nieruchomości i ruchomości, do których należała i biblioteka, przeszły na własność Jana Ignacego Leszczyńskiego (por. rkps BK 1919), podczaszego koronnego, starosty ostrzeszowskiego. Tylko niektóre książki zabrał Wacław, starszy brat Jana Ignacego, wojewoda podlaski. Zostały one oznaczone w inwentarzu krzyżykiem (+) i skrótem JMPW (JM Pan Wojewoda), w sumie 8 dzieł, wśród nich *Biblia* i *Historia* Jana Długosza. O tę ostatnią, jak i o *Kronikę* Pawła Piaseckiego upomniął się klasztor czerwiński u egzekutorów testamentu, jako o książki wypożyczone przez zmarłego z księgozbioru klasztorного (zob. rkps BK 1921 k. 1). Losy książek Jana Ignacego Leszczyńskiego są dotychczas nieznane. Być może dostały się do rąk Stefana Leszczyńskiego (syna wojewody Wacława), który po stryju objął starostwo ostrzeszowskie i przejął jego majątek (zob. rkps BK 1978, 1981).

6. Spis ksiąg księdza Józefa Jankowskiego, plebana w Kuźnicy, przejętych w roku 1682 w spadku po księdzu Janie Łabanowskim, komendarzu w Odelsku.

¹⁸ Wiadomości o jego życiu i działalności przynoszą: J. Korytkowski: *Pracisci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*. T. 2. Gniezno 1885 s. 443-444 oraz H. Folwarski: *Poczet opatów klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku*. „Nasza Przyszłość” T. 6: 1957 s. 37-38.

Rkps BK 71 (opis zob. poz. 1).

Na k. 16-17 notatka ręką ks. Józefa Jankowskiego: „Anno Dni 1682 d. 12 Januarii connotau i obiter reculas meas”, na k. 16v-17: „Xiążski” — 18 dzieł (jedno w dwu egzemplarzach), głównie jezuickich autorów, w tym Konstantego Szyrwida, Stefanowicza *Conciones*, *Biblia*, brewiarz, *Statut litewski* w języku ruskim, *Arithmetica*, *Thaumaturgus mathematicus*.

Opis pozycji składa się z nazwiska autora, niekiedy z określeniem przynależności zakonnej i w miarę dokładnego tytułu oraz podania formatu. Brak miejsca i roku wydania książki.

Wydaje się, że owe książki przejął ks. Józef Jankowski, pleban w Kuźnicy (wieś między Grodnem a Wołkowyskiem) po śmierci ks. Jana Łabanowskiego, komendarza odelskiego, jako egzekutor jego testamentu. Zamawiając za duszę zmarłego dziesiątki mszy w okolicznych kościołach „płacił” również przejętymi książkami. I tak m.in. wydał *Statut ruski* popowi Karpowiczowi z Kuźnicy (k. 18), inne dzieło otrzymał komendarz odelski Antoni Medyński (k. 17v)¹⁹.

7. Inwentarz książek Jana Kazimierza Grabskiego, starościca keyńskiego, w Żurawi pod Kcynią z r. 1691.

Rkps BK 993. Pol., łac., XVII w., 30,5 × 19 cm, k. 191, opr. sk.

„Silva rerum variarum publico et pseudo-politicarum utilium et inutilium ordine et sine ordine conscriptarum prout in Sylva quaerendarum per me I.C.G.C.K. advectorum et conscriptarum Anno Domini 1685”²⁰.

¹⁹ Plebanie w Kuźnicy i Odelsku nadał Zygmunt III w r. 1601 wikariuszom katedry wileńskiej (J. Kurczewski: *Biskupstwo wileńskie. Od jego założenia aż do dni obecnych*. Wilno 1912 s. 248) i stąd też zapewne wikariusz katedralny i komendarz odelski Jan Łabanowski posiadał rękopis należący niegdyś do nieistniejącej już altarii św. Krzyża. Zapisany tylko w części posłużył księżom Łabanowskiemu i jego spadkobiercy (czy egzekutorowi testamentu) Józefowi Jankowskiemu do notatek gospodarczych.

²⁰ Kartę tytułową reprodukuje Renarda Ociecek: „*Officina ferraria*” w *siedemnastowiecznym księgozborze Jana Kazimierza Grabskiego*. „Zaranie Śląskie” R. 31: 1968 z. 2 s. 265. Ze znajdującej się tam zapiski proveniencyjnej: „Postmodum Mathiae Grabski ac post fata ejusdem Mathiae Grabski Joannis Grabowski mp. i dodatkowego wyjaśnienia: dono acceptus a G. Andrea Chwałkowski” wynika — inaczej niż odczytują to P. Buchwald-Pelcowa: *Inwentarz biblioteki Macieja Grabskiego. Z zagadnień czytelnictwa w drugiej połowie XVII w.* „Rocznik Biblioteki Narodowej” R. 2: 1966 s. 318-337 oraz Ociecek, *op. cit.* s. 270 — że sylwa Jana Kazimierza Grabskiego po śmierci jego syna Macieja dostała się do rąk Andrzeja Chwałkowskiego, a od niego otrzymał ją w darze Jan Grabowski. Andrzej Chwałkowski, skarbnik wschowski, w roku 1766 deputat do Trybunału Koronnego z województwa poznańskiego, mąż siostry Jana Grabowskiego, Heleny (K. Niesiecki: *Herbarz polski*. T. 3 s. 100) zm. ok. 1769 r. Jaką drogą Chwałkowski wszedł w posiadanie omawianego rękopisu — na razie nie wiadomo. Mało czytelna pieczęć: „Jan Michał na Dybrznie [tj. Debrznie] Grabowski” potwierdza, że ostatnim znanym nam właścicielem sylwy, przed wejściem jej do zbiorów Bi-

Na k. 185-187: „Regestr ksiąg moich spisany anno 1691 die 10 Augusti” zawiera 147 pozycji, w tym 107 poloników. Regestr został opublikowany przez P. Buchwald-Pelcową, *op. cit.*, która dokonała też identyfikacji bibliograficznej wymienionych w nim książek. Charakterystykę zainteresowań właściciela biblioteki podaje też R. Ociecek (*op. cit.*, s. 266-268).

Opis pozycji lakoniczny, umożliwił jednak P. Buchwald-Pelcowej zidentyfikowanie prawie wszystkich pozycji „Regestru”. Na opis składa się fragment tytułu i, nie zawsze, nazwisko autora. Brak miejsca i roku wydania, liczby tomów i objętości druku. Podział ksiąg w inwentarzu według formatu. Przy kilku pozycjach właściciel zaznaczył: „NB. jest u Pani”, czyli u żony Anny z domu Konradzkiej 1° Wilczyńskiej.

Właścicielem książek i autorem inwentarza był nie Maciej Grabski, urodzony w roku 1684, ale — jak pisze R. Ociecek, jego ojciec Jan Kazimierz Grabski herbu Wczele, starościc kcyński, późniejszy sędzia grodzki nakielski, jednocześnie autor kroniczki rodzinnej pisanej na k. 191 sylwy. Był on synem nie Macieja — jak chce R. Ociecek — ale Stanisława, kasztelana rogozińskiego, zmarłego w roku 1693 i (prawdopodobnie) Doroty z Grotów, późniejszej żony Macieja Gębickiego, kasztelana inowrocławskiego²¹. W roku 1669 uczył się on zapewne w kolegium jezuickim w Poznaniu (zob. Estr. XXII s. 555) i był autorem tłumaczenia dzieła Manniego: *Prawdy powszechne albo dowodne nauki chrześcijańskiej filozofii*. Poznań 1703 i Warszawa 1712 (Estr. XXII s. 127). Ożenił się po raz drugi w roku 1709 z Marią Łakińską, wdową po Stefanie Zdychowskim. Zmarł w roku 1723²².

Jeden z klocków bibliotecznych Jana Kazimierza Grabskiego w XIX w. znajdował się w rękach pochodzącego z Kcyni kanonika gnieźnieńskiego Antoniego Dyamenta (1802-1885), który w testamencie podarował ową księgę Bibliotece Kapitulnej w Gnieźnie (Buchwald-Pelcowa, *op. cit.*, s. 322). W klocku tym znajdował się jedyny zachowany egzemplarz druku Walentego Rożdzeńskiego: *Officina ferraria abo huta i warstat z kuźniami szlachetnego dzieła żelaznego* (Kraków 1612). Być może, że i inne książki z dworu Grabskiego w Żurawi, jeden kilometr na południe od Kcyni, znajdują się w Bibliotece Kapitulnej Gnieźnieńskiej, dokąd mógł je przekazać trzeci z kolei syn Jana Kazimierza, ksiądz Stanisław Grabski, dziekan fary gnieźnieńskiej.

blioteki Kórnickiej, był Jan Grabowski h. Zbiświcz, w roku 1766 kasztelan elbląski, zmarły w roku 1770 (A. Boniecki: *Herbarz polski*. T. 7. Warszawa 1908 s. 21). Za pomoc przy odczytaniu napisu na pieczęcie dziękuję pp. S. Potockiemu i P. Gierynowi.

²¹ Wiadomości o rodzinie Grabskich pochodzą z wypisów sporządzonych przez Wojciecha Skowrońskiego z ksiąg kościelnych kcyńskich (papiery W. Skowrońskiego znajdują się obecnie w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, bez sygnatury) oraz z kroniczki rodzinnej pisanej przez Jana Kazimierza Grabskiego (reprodukuje ją R. Ociecek, *op. cit.* s. 267).

²² W. Dworzaczek: *Grabski Jan Kazimierz h. Wczele*. PSB T. 8 s. 517-518.

8. Inwentarz ksiąg Łukasza Dajewskiego, prepozyta kolegiaty Marii Magdaleny w Poznaniu ofiarowanych tejże kolegiacie w roku 1741.

Rkps BK 123. Łac., XVII-XIX w., 30 × 19 cm, k. 334, opr. sk.

„Statuta collegii praelatorum et canonicorum ecclesiae collegiatae divae Mariae Magdalенаe Posnaniae, anno Domini MDCXXVII in generali capitulo postridie S. Apoloniae Virginis sancita, laudata et decreta...”²³.

Na s. 334-339: „Regestrum librorum a perillustri et reverendissimo domino Luca Dajewski Ecclesiarum Archicolegiatae Lanciensis canonico, ejusdem divae Mariae Magdalенаe Posn. praeposito, supraexpresso Venerabili Capitulo inperpetuum gratiose donatorum...”. Łukasz Dajewski przekazał kolegiacie Marii Magdaleny 110 książek. Ich spis wydał i skomentował Jacek Wiesiołowski: *Dar książkowy Łukasza Dajewskiego dla kolegiaty Marii Magdaleny w Poznaniu — 1740* [!], „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” z. 11: 1973 s. 81-97.

Opis pozycji bardzo lakoniczny, najczęściej fragment tytułu, nie zawsze podane nazwisko autora, brak miejsca i roku wydania książki, formatu i objętości oraz informacji o oprawie. Pozycji numerowanych — 100. Jedenaście książek wypożyczył Dajewski: 7 — księżom rezydującym przy ekskolegiacie w Głuszynie pod Poznaniem; w parafii św. Wojciecha w Poznaniu znajdowała się jedna, ks. Mateusz Kociałkowicz czytał trzy.

Dar ks. Łukasza Dajewskiego przyjęty przez kapitułę kolegiacką wzbogacił jej księgozbiór, przechowywany od XV do początku XVII w. w kaplicy nad zakrystią, a później w mieszkaniu proboszcza²⁴. Jakie były dalsze losy daru Dajewskiego — nie wiadomo.

9. Spis książek Pawła Kurdwanowskiego, stolnika ziemi sochaczewskiej z roku 1748 w Osmolinie.

Rkps BK 2173. Pol., łac., XVIII w., 33 × 20,5 cm, k. 64, luźne.

Akta prawno-majątkowe Kurdwanowskich dotyczące Kurdwanowa, Czerwonej Niwy, Borzymówki, Gradowa, Osmolina z lat 1720-1774²⁵.

Rękopis zawiera „Regestr rzeczy po świętej pamięci wielmożnym Imć Panu Pawle z Kurdwanowa Kurdwanowskim stolniku ziemi sochaczewskiej (w Osmolinie) pozostałych”, spisany 8 października 1748, gdzie na k. 36v „Xięgi”.

²³ Protokolarz posiedzeń kapituły kolegiackiej. Po pożarze kolegiaty dostał się do rąk antykwariusza poznańskiego Józefa Lissnera, który sprzedał go Tytusowi Działyńskiemu w roku 1846 (zob. *Katalog rękopisów staropolskich Biblioteki Kórnickiej XVI-XVIII w.* T. 1. Wrocław s. 311 i 200).

²⁴ J. Łukasiewicz: *Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania*. T. 2. Poznań 1838 s. 116-117; J. Nowacki: *Archidiecezja poznańska*. T. 2. Poznań 1964 s. 608.

²⁵ Akta te nabył Jan Działyński w roku 1869 od Bolesława Henryka Szaniawskiego wraz z Archiwum Zarembów (A. Mężyński: *Biblioteka Kórnicka Jana Działyńskiego*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 149.

Według tego spisu w Osmolinie znajdowało się jedynie 8 ksiąg Pawła Kurdwanowskiego, prawdopodobnie wszystkie, jakie posiadał, ponieważ tu, w starostwie niegródowym, miał swoją siedzibę. Trzymał w Osmolinie również swoje archiwum: 39 „plików” akt, w tym jeden plik „gazet”. Wśród książek zanotowano modlitewniki, Statut Herburtów, słownik Knapiusza, Księgę mów polskich.

Opisy pozycji bardzo skrótowe, przy każdej podano jednak format.

Paweł Kurdwanowski h. Półkozic, syn cześnika sochaczewskiego Pawła (zmarłego w roku 1709) i Zofii z Morskich, w roku 1734 podstoli sochaczewski, w roku 1738 — stolnik, zmarł pomiędzy 9 lipca a 8 października 1748 r. Wdowa po nim Agnieszka z Modłkowskich, primo voto Kuczborska, sprzedała tenutę osmolińską w 1749 r. Dembowskiemu. (A. Boniecki: *Herbarz polski*. T. 13. Warszawa 1911 s. 218). Ona też przejęła nieruchomości zmarłego, podpisawszy z nim uprzednio kontrakt dożywocia, w tym nieliczne książki. Co się z nimi dalej działo — nie wiadomo. Spadkobiercą bezdzietnego stolnika sochaczewskiego został prawdopodobnie, po śmierci wdowy, bratanek Paweł, późniejszy sędzia grodzki łączący.

10. Inwentarz księgozbioru Augustyna Działyńskiego, wojewody kaliskiego z roku 1759 w Konarzewie pod Poznaniem.

Rkps BK 7235. Pol., łac., XVIII w., 35 × 20 cm, k. 49, luźne.

Wykazy ruchomości, sprzętów i kosztowności pozostałych po śmierci Augustyna Działyńskiego, wojewody kaliskiego, spisane w roku 1759 na polecenie wdowy Anny z Radomickich Działyńskiej²⁶.

Na k. 21-23: „Inwentarz xiąg Jasnie W. Imci P. Woiewody kaliskiego pozostałych, tak polskich iak łacieńskich, francuskich i manuskryptów do skrzyni sub litera A (i B) zamkniętych”, podpisany przez Annę Działyńską wojewodzinę kaliską. Inwentarz wymienia 185 dzieł w 355 woluminach, druków łacińskich, polskich, francuskich, włoskich i niemieckich oraz 57 rękopisów²⁷.

Inwentarz pisany jedną ręką zawiera 254 pozycje. Oryginalna numeracja obejmuje księgi skrzyni A; numerację ksiąg skrzyni B doprowadzono do pozycji 71, liczbowanie dalsze wyszło spod ręki bibliotekarza kórnickiego. Opisy bardzo niedokładne, przeważają dwu lub trzywyzwowe skróty tytułu. Nazwisko autora dzieła podane bardzo rzadko; jeśli je wymieniono, opuszczano z reguły tytuł. Brak oznaczenia miejsca i daty wydania dzieła. Przy każdej pozycji wymieniono natomiast liczbę tomów.

²⁶ Papiery te tworzące obecnie osobny rękopis przechowywane były wśród papierów rodzinnych Działyńskich.

²⁷ R. Marciniak: *Księgozbiór Augustyna Działyńskiego (1715-1759) wojewody kaliskiego*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 191-235, gdzie charakterystyka księgozbioru i tekst Inwentarza.

O właścicielu, wojewodzie kaliskim Augustynie Działyńskim, dziadzie Tytusa Działyńskiego i losach jego księgozbioru zob. cytowany wyżej artykuł piszącego te słowa.

11. Katalog biblioteki księdza Leona Morawskiego, kanonika gnieźnieńskiego i poznańskiego z roku 1760 w Budziszławiu Kościelnym.

Rkps BK 1787. Rjęz., 1760, 20,5 × 17,5 cm, k. 16, opr. brak.

„Catalogus librorum in bibliotheca Leonis Morawski Gnesnensis, Posnan. canon[ici] Budzislaviae deposita 1760”²⁸.

Na k. 2-14v spisane jedną ręką, prawdopodobnie właściciela biblioteki, 843 dzieła w 958 woluminach. Układ działowy; w obrębie działu nie dostrzega się żadnego porządku. Prawo — 95 dzieł, Teologia — 65, Retoryka — 40, Geografia — 8, Historia i literatura polemiczna — 101, Beletrystyka i różne — 52, Dramaty i literatura polemiczna ponownie — 60, Medycyna — 12, Gramatyka i słowniki — 15, Mowy, kazania i modlitwy oraz żywoty świętych — 191, Książki włoskie — 38, Książki francuskie — 166 (w tym dzieła Woltera, Moliera, Kartezjusza *Rozprawa o metodzie*, Pascala *Prowincjałki*). Stosunkowo mało literatury klasycznej, brak zupełnie monumentalnych wydań dzieł ojców Kościoła. Wśród książek kilka rękopisów Leona Morawskiego, m.in. *Filozofia pisana p. L. M.*”, *Herbarz* — *Zebranie herbów per L. Morawski pisany* i kilka innych.

Opis pozycji lakoniczny. Najpierw tytuł z dodaniem nazwiska autora, rzadziej nazwiska i imienia. Nigdy nie podaje się miejsca i roku wydania dzieła. Konsekwentnie natomiast zaznacza się liczbę tomów. Jeśli w tym samym wierszu spisu mieszczą się dwa dzieła, oddziela je pionowa kreska. U dołu każdej strony katalog podlicza s[ummam] woluminów, na końcu (k. 14v) ss[summa summarum]: 958.

Leon Morawski h. Nałęcz urodził się w roku 1697; pochodził z młodszej linii Morawskich Chomęcic, wygasłej w końcu XVIII w. Syn Stanisława i Teresy z Objezierskich, właściciel Dąbrówki, Budzislawia Kościelnego, Górki i Gortatowa. Doktor obojga praw. Kanonikiem poznańskim został w roku 1730, gnieźnieńskim — w roku 1738. W roku 1759 kapituła gnieźnieńska zleciła mu — jako swemu kanclerzowi — uporządkowanie i skatalogowanie biblioteki. Czynność ta mogła skłonić Leona Morawskiego do spisania własnej biblioteki znajdującej się w Budziszławiu. Leon Morawski zmarł w roku 1780 w Gnieźnie, a w testamencie sporządzonym 23 maja 1777 r. wymienił jako swych spadkobierców braci rodzonych: Jana surogata grodzkiego i Józefa sędziego ziemskiego wschowskiego²⁹. Po śmierci bezpośrednich spadkobierców

²⁸ Rękopis *Katalogu* dostał się do Biblioteki Kórnickiej w nieznanym bliżej czasie.

²⁹ Korytkowski, *op. cit.* T. 1 s. 508 i T. 3 s. 39-42.

biblioteka przeszła na własność przedstawiciela linii starszej Morawskich, gen. Franciszka, dziedzica Luboni, Jurkowa i Kotowiecka, by z czasem ulec rozproszeniu³⁰. Leon Morawski podpisywał swoje książki własnoręcznie: „Ex libris Leonis Morawski”³¹.

THE CATALOGUES AND LIBRARY STOCKS
IN THE MANUSCRIPT COLLECTION OF THE KÓRNIK LIBRARY
PART ONE: THE CATALOGUES AND STOCKS UNTIL 1800

Summary

The catalogues and library stocks of old library serve as a very important factor to judge the reception of cultural streams at a given period of time. Among the scores of such sources from the Kórnik Library there are eleven stocks which were made before 1800. Three of these are stocks of books belonging once to ecclesiastical institutions (alterage of St. Cross in Wilno Cathedral, 1565-1579, St. Mary's Church in Stargard Szczeciński — 1596 and the Jesuits College in Poznań, 1609-1655). Two of them comprised books from the magnates libraries (the Radziwiłł in Nieśwież — 1651, Augustyn Działyński, the voivode of Kalisz, in Konarzewo near Poznań — 1759). Another two presented the book stores of secondary gentry (Jan Kazimierz Grabski in Żurawia near Kcynia — 1691, and Paweł Kurdwanowski, the master of the pantry, from Sochaczew, in Osmolin 1748). The remaining four stocks presented the libraries of catholic clergymen (Andrzej Leszczyński, the abbot of regular canons in Czerwińsk 1681, Józef Jankowski, the vicar in Kuźnica near Grodno, 1682, Łukasz Dajewski, the provost of Maria Magdalena Church in Poznań 1741, Leon Morawski, the canon from Gniezno, in Budziszław Kościelny — 1760). Among these mentioned stocks, the stock of the Jesuits College in Poznań has the most distinctive size and quality. Namely, before the library was transported to Sweden in 1655, it contained 7850 volumes and it was one of richest book stores in Poland.

³⁰ O książkach należących do księdza Leona Morawskiego, jak również do jego ojca Stanisława, i znajdujących się w Jurkowie wspomina K. Morawski: *Tamten brzeg*. Paryż b.r. s. 27; w latach 20. XX w. znajdowały się w Luboni m.in. rękopisy *Filozofii* i *Diariusza* Leona Morawskiego (zob. *Biblioteki wielkopolskie i pomorskie*. Poznań 1929 s. 249). *Diariusz* ów, zawierający zapiski z lat 1718-1732, nabyła Biblioteka Ossolineum („Ze skarbcza kultury” z. 21: 1970 s. 194 i z. 26: 1975 s. 266). Inny rękopis L. Morawskiego przechowuje obecnie Biblioteka Główna UAM, rkps 272: „Konnotacya listów, mów, wierszów, europejskich państw i różnych ciekawości przez X. Leona Morawskiego gnieźnieńskiego i poznańskiego archidiacona... liber sextus”.

³¹ Zob. proveniencję starego druku Biblioteki Kórnickiej, sygn. 2617